

Zakłady przemysłowe w niemieckiej fotografii propagandowej

Bogumił Rudawski

W zbiorach archiwalnych IZ znajduje się obszerny zbiór fotografii wykonanych przez Okręgowy Urząd Prasy (*Gaupresseamt*) w celach propagandowych. Część z nich poświęcona jest różnym zakładom przemysłowym z Kraju Warty, które mobilizowane były jako zakłady zbrojeniowe na potrzeby niemieckiej armii.

Już jesienią 1939 r. wszystkie polskie zakłady przemysłowe zostały skonfiskowane przez władze okupacyjne. Były one następnie sprzedawane nowym niemieckim właścicielom, a zyski ze sprzedaży zagrabionych przedsiębiorstw przekazywane były do budżetu państwowego. Większość z przejętych firm była przekształcana w zakłady przemysłu zbrojeniowego i produkowała na rzecz Wehrmachtu. Jednym z najbardziej znanych przykładów są Zakłady Metalowe im. Hipolita Cegielskiego w Poznaniu, które w listopadzie 1939 r. nabył koncern zbrojeniowy Niemieckie Zakłady Broni i Amunicji (*Deutsche Waffen- und Munitionsfabriken, DWM*). W ramach produkcji zbrojeniowej w DWM wyrabiano przeróżne rodzaje broni i amunicji. Produkowane były przede wszystkim łuski do amunicji do karabinów maszynowych i armat. W tym zakresie produkcja osiągała nawet 25 mln sztuk miesięcznie. W DWM powstawały też karabiny maszynowe kal. 15 i 20 mm oraz szybkostrzelne armatki lotnicze kal. 30 mm. Tego rodzaju sprzętu wytwarzano ok. 3 tys. sztuk miesięcznie. Fabryka zatrudniała przez cały okres okupacji nawet do 20 tys. polskich pracowników przymusowych.

DWM były chętnie wykorzystywane w propagandzie. Dwukrotnie zakłady wizytował Arthur Greiser, namiestnik Rzeszy i gauleiter w Kraju Warty. Po raz pierwszy Greiser pojawił się 19 kwietnia 1940 r.,

Redakcja:

Bogumił Rudawski

Korekta:

Hanna Różanek

Instytut Zachodni

im. Z. Wojciechowskiego

ul. Mostowa 27A
61-854 Poznań

tel. (+48) 61 85

691

izpozpl@iz.poznan.pl

www.iz.poznan.pl

w przeddzień uroczyscie obchodzonych w całej Rzeszy Niemieckiej urodzin Adolfa Hitlera. Wygłosił do pracowników okolicznościowe przemówienie, a orkiestra Wehrmachtu dała krótki koncert. Druga wizyta Greisera odbyła się 20 grudnia 1942 r. Gauleiter wręczył wówczas załodze DWM sztandar wzorcowego zakładu zbrojeniowego (*Kriegsmusterbetrieb*) III Rzeszy. W przemówieniu, które droga radiową transmitowane było do innych zakładów produkcyjnych, zapowiedział utworzenie w Kraju Warty Związku Wydajnych Polaków (*Verband der Leistungspolen*). Znaleźć się w nim miały osoby, wyróżniające się wysoką wydajnością pracy. Faktycznie instytucja ta zakładała rozbicie jedności Polaków i wprowadzenie podziałów między nimi. Akcja ta zakończyła się dla Niemców niepowodzeniem.

W stolicy Kraju Warty uruchomiono też produkcję samolotów wojskowych typu Focke-Wulf. Ulokowana ona została m.in. w halach Targów Poznańskich. W zakładach Focke-Wulfa, korzystających z pracy kilku tysięcy pracowników przymusowych, wytwarzano przede wszystkim części do samolotów, a w końcowym okresie wojny rozpoczęto tu prace nad prototypowym modelem samolotu Focke-Wulf Ta 154. Inną znaczącą firmą zbrojeniową była wytwórnia sprzętu radiowego Telefunken, której główny zakład produkcyjny znajdował się w skonfiskowanej fabryce Polskiego Monopolu Tytoniowego. W 1944 r. po alianckim bombardowaniu miasta produkcję firmy przeniesiono do Fortu VII, w którym wcześniej mieściło się więzienie policyjne. Skonfiskowane zostały też zakłady „Stomil”, które w 1940 r. nabyła hanowerska firma „Continental Gummiwerke AG”. Nowy nabywca przekształcił przedsiębiorstwo w „Posener Gummiwerke”, a firma produkowała ogumienie (przede wszystkim opony samochodowe) na potrzeby Wehrmachtu. Nawet w zawłaszczonej firmie „Goplana”, która w okresie okupacji nosiła nazwę „Gotana”, Niemcy wytwarzali pod koniec wojny maski przeciwgazowe.

Oczywiście fotografie nie ukazywały samej produkcji dla celów wojskowych. Fotografowano wyposażenie firm oraz pracujących ludzi. Dostrzec można, że na niektórych fotografiach pracownicy pozwolili do zdjęć. Charakterystyczne jednak jest to, że większość z wykonanych zdjęć nie została przedrukowana w niemieckiej prasie. Wyjątek stanowią fotografie wykonane w DMW przy okazji wizyt Greisera. Z tego względu materiały te są ciekawym, i mało znanym, źródłem do dziejów okupacji. Warto też zwrócić uwagę na pracowników fizycznych (przymusowych), wykonujących swoją pracę.

Kolekcja fotografii z zakładów przemysłowych Kraju Warty liczy ponad 500 zdjęć, przy czym w większości są to serie tych samych ujęć. Można z tego zbioru wyszczególnić ok. 10 przedsiębiorstw przemysłowych. Prezentujemy kilka przykładowych fotografii, które obecnie zebrane zostały w dziale fotograficznym archiwum pod sygnaturą IZ Dok. IV-178.

Fot. 1. DWM (Zakłady Cegielskiego). Maszyny fabryczne.

Fot. 2. DWM. Okolicznościowy koncert orkiestry Wehrmachtu dla pracowników.

Fot. 3. DWM. Robotnicy podczas koncertu. Na ramieniu jednego z pracowników naszywka z nazwą firmy.

Fot. 4. DWM. Grupa funkcjonariuszy niemieckich podczas wizyty w zakładach, 1940 r. Po lewej stronie od środkowej alejki Arthur Greiser, po prawej (z siwymi włosami) jego zastępca w funkcji namiestnika Rzeszy dr August Jäger.

Fot. 5. Arthur Greiser przemawia do załogi DWM, 1940 r.

Fot. 6. Zakłady włókiennicze Adolfa Horaka w Łodzi, widok ogólny, 1940 r.

Fot. 7. Zakłady włókiennicze Adolfa Horaka w Łodzi, maszyny fabryczne, 1940 r.

Fot. 8. Pracownice „Gotany” („Goplany”) przy pakowaniu czekoladek, 1940 r.

Dr Bogumił Rudawski – pracownik Instytutu Zachodniego, historyk, zajmuje się dziejami okupacji niemieckiej w Polsce i II wojną światową.